

**MEDLEMSSKRIFT NR 103,
HÖSTEN 2018**

- En kanal som förenar

*Fågelbrolandet omkring 1690. Som synes utan vägar.
Läs om Vägen till Fågelbrolandet i detta nummer.*

STRÖMMA HEMBYGDSFÖRENING

Verkar lokalt på Fågelbrolandet, Strömma och i Brevik med att dokumentera och informera om den lokala historien, att tillvarata medlemmarnas och bygdens intressen samt att verka för en hållbar utveckling för vår bygd. Vi har en hembygdsgård som kan hyras, och ett museum centralt i Strömma. Vi är ca 230 medlemmar. Besök gärna vår hemsida www.hembygd.se/stromma

STYRELSE OCH FUNKTIONÄRER

Karin Boström, ordförande	076-539 91 43	karin.bostrom@polstjarnanab.se	
Eva Soldemark, medlemsfrågor, kassör	072-534 36 25	e.soldemark@gmail.com	
Anita Granstedt Strandgård, sekreterare	073-038 05 61	anita.strandgard@gmail.com	
Mats Ahlberg, webb, kommunikation/infor.	072-325 40 88	mats@matss.se	
Eva Gebelius, ledamot, ansvarig för kaféet	070-536 59 81	evagebelius@gmail.com	
Lennart Lindgren, ledamot, vice ordförande	070-316 80 85	lellesgrev@gmail.com	
Maria Mellberg, suppleant		ma.mellberg@gmail.com	
Hans Dalered, suppleant		Dalered@telia.com	
Lennart Karlsson, revisor, sammankallande	070-966 55 15	lennart.karlsson@mac.com	
Hans Severinson, revisor	070-760 12 60	hans.severinson@gmail.com	
Sara Bråtman, revisor, suppleant	070-817 66 73	sara.bratman@west-pool.se	
Henrik Paulsen, valberedning, sammank.	070-968 45 48	henrik.paulsen@telia.com	
Britt-Marie Ohlsson, valberedning	070-668 21 38	bmohlsson38@gmail.com	
Jan-Ove Tannsjö, valberedning, suppleant	076-050 73 72		
Ansvariga museet:			
Olle & Britt-Marie Ohlsson	070-668 21 38	bmohlsson38@gmail.com	
Ansvarig lokalbokning:			
Eva Gebelius	076-348 87 31	evagebelius@gmail.com	
Ansvariga loppis: Annika Olsson			
& Margareta Fredholm Hejdenberg	076-050 73 72	070-589 71 34	maggan.po@telia.com
Redaktör Medlemsskrift: Hans Severinson			
Layout Medlemsskrift: Jenny Vowden	070-760 12 60	hans.severinson@gmail.com	jenny.vowden@gmail.com

Medlemsavgift: Enskild medlem 200 kr/Familjeavgift 350 kr

Plusgiro 98 57 43 - 4

Gamla Fågelbrovägen 1, 139 60 Värmdö

E-post: strommahembygdsforening@gmail.com

Ordföranden har ordet

Våra vägar i äldre tider är temat i den här upplagan av vår skrift. Det finns fortfarande rester av dessa äldre vägar att hitta och följa för den som vill hitta känslan av hur det var att resa förr. Och kort och gott kan ”vägen tillbaka” passa bra som beskrivning av undertecknad, som nu är tillbaka som ordförande i Strömma Hembygdsförening efter några år, nu tillsammans med flera nya ledamöter i styrelsen. Där vi i styrelsen har ambitionen att utveckla intresset för vår förening, med fokus på aktiviteter i hembygdsgården och museet.

För mej som är uppvuxen här i Strömma är det fortsatt lika fascinerande att det finns så mycket att upptäcka i vårt museum, när det gäller föremål och dokumentation av traktens historia. Genom föremåls och fotografiernas historia, de senare ett stort antal från sent 1800-tal, berättas i vårt museum med kringliggande byggnader; om gårdar, fester, hus, torp, verkstäder och människor. Ofta med unika nedslag i historien genom föremål och kläder men även med ett omfattande digitalt bildmaterial.

Vi hoppas naturligtvis att alla medlemmar och övriga intresserade fortsatt känner sig välkomna att bidra med historier, bilder och föremål. Dokumentationen av föremål och bilder pågår fortlöpande och allt är öppet och tillgängligt för dej, som vill se och veta mer om Strömma och Värmdös historia, både digitalt och i våra samlingar på museet. I höst ökar dessutom tillgängligheten och möjligheten digitalt genom att vi nu håller på att arbeta med en ny hemsida som vi ser ger ännu bättre och flexibla möjligheter.

Det mest fantastiska, tycker jag, med vårt museum i Strömma är, att det har varit möjligt att i så stor utsträckning tydligt knyta historia med bilder och föremål till torp, gårdar och personer och vilka

dessa var och hur livet var. Det vill säga, att personerna som burit kläderna eller som syns på bilder är namngivna och kända personer med sin specifika historia. Människor som på så sätt fortsätter att berätta sin historia från en viss plats, vid ett torp, en affär eller en arbetsplats. Ibland på fotografier med blicken fäst mot kameran och betraktaren, ibland från platser som fortfarande är kända, ibland från platser där allt är utbytt i miljön över tid.

Men tillbaka till vårt tema om vägar... Precis som vi på kartorna från förr, ser slingrande smala vägar anpassade för att nå fram till torp och gårdar, ser vi utvecklingen på dagens digitala kartor med raka breda motorvägar. Vägar som visar samhällets utveckling och behov med sina nya dragningar. Vägar som förändras över tid med nya resmål, för nya resenärer och ändamål.

Och sist men inte minst; I vår skrift den här gången kommer författaren Lars G Soldéus med en berättelse om hur försäljningen av levande fisk har bedrivits i Stockholm och vår skärgård. Vilket senare i år, på vårt medlemsmöte i november, kommer att följas upp med ett föredrag av Lars om fiskuppköpare i äldre tider. Ett föredrag om sumpskeppare och deras seglande sumpar som gjorde det möjligt att handla med levande fisk. Lars är mycket kunnig och har skrivit flera böcker i ämnet, så missa inte att planera in att komma på medlemsmötet i november. Mer information hittar du på sidorna om höstens aktiviteter på Hembygdsgården.

Ordföranden

Karin Boström

Aktiviteter höst och vinter 2018

Här listas vad som händer i Hembygdsföreningen under våren och sommaren, tills nästa utgåva av medlemsskriften utkommer. Angivna tidpunkter och program är i vissa fall preliminära. Notera de aktiviteter som intresserar dig i almanackan. Gör det nu. För säkerhets skull, kolla aktuella uppgifter på hemsidan innan Du ger Dig iväg: **www.hembygd.se/stromma**

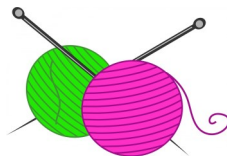
Hembygdsgårdsöppet

30 september, 28 oktober, 25 november (Julmys)

Hembygdsgården och museet är öppet från klockan 11 till 15. Loppis, servering, museibesök och trevlig samvaro står på programmet. Vid muséet finns en bössa för frivillig besöksavgift. Guidad visning klockan 12.

Stickkafé - varje vecka!

Varje måndag från klockan 13 till 15 är stickkaféet öppet i Backstugan, Hembygdsgården. Ta med din stickning eller virkning. Alla är välkomna! Ingen föransmälan behövs. Ingen kostnad. Ta gärna, om möjligt, med lite hembakt.

Arbetsgrupperna

Verksamheten med Bild och Foto, Berättelser och Museet bedrivs som arbetsgrupper, delvis som hemarbete och delvis genom möten på hembygdsgården. För information om tider och verksamhet, kontakta respektive ansvarig (se sid 2).

Nya gruppmedlemmar är välkomna!

Höstmöte & ärtsoppskväll

Lördag den 10 november klockan 15 och 17

Planeringsmöte med början klockan 15. Allmänt medlemsmöte klockan 17 med föredrag samt gemensamt samkväm med ärtsoppa, och varm punsch för den som önskar. Delta gärna på planeringsmötet eller slut enbart upp till medlemsmötet. Kostnad för måltid 100 kronor, betalas på plats. Öl/dricka och punsch ingår, ev. övrig dryck medtas. Ett spännande föredrag om handeln med levande fisk förr hålls av Lars G Soldéus. Se artikel i detta nummer. Vid mötet går det också att köpa Lars böcker till ett förmånligt pris.

Föranmälan sker till Eva Soldemark, ring 072-534 36 25 eller mejla e.soldemark@gmail.com

Välkomna!

Julmys

Söndag 25 november klockan 11 – 15.

I samband med öppethållandet 25 november är det julmys uppe i museet. Kaffe, glögg och pepparkakor. Visning av resultat från gamla tiders julpyssel. Den som har lust tar med sig eget material att julpyssla med, och kanske lära ut Din specialitet till andra.

Årsmötesprotokoll 2018

Protokoll

Strömma Hembygdsgårdens årsmöte 2018.

Tid: Lördagen den 7 april kl. 17.00.

Plats: Backstugan, Strömma Hembygdsgård, Värmdö.

Närvarande: 22 medlemmar deltog i mötet.

Föreningens ordförande Hans Severinson hälsade välkomna och förklarade mötet öppnat.

1. Val av mötesordförande och -sekreterare

Till ordförande valdes Mikael Lindström och till protokollförare Anita Strandgård.

2. Val av protokolljusterare

Till rösträknare och justerare av dagens protokoll valdes Hans Severinson och Eva Gebelius.

3. Mötets utlysande

Mötet förklarades stadgeenligt utlyst.

4. Styrelseredogörelse

Resultat- och balansrapporter samt styrelsens verksamhetsberättelse, genomgicks av Hans Severinson och lades till handlingarna.

5. Revisionsberättelse

Revisionsberättelsen upplästes av föreningens revisor Lennart Karlsson, som granskat räkenskaperna. Hans Severinson redogjorde för årets underskott som hänförligt till byggandet av en magasinsbyggnad. Berättelsen godkändes och lades till handlingarna.

6. Fråga om ansvarsfrihet

Revisorernas förslag om ansvarsfrihet för den avgående styrelsen beviljades enhälligt.

7. Arbetsplan, budget och årsavgift

Hans Severinson redogjorde för föreningens budget och planerade aktiviteter framöver, vilka också framgår av föreningens senaste medlemskrift för 2018. Årsavgifterna föreslogs vara oförändrade sedan föregående år och fastställdes till 200:- för enskilda medlemmar och 350:- för familjer.

8. Motioner

Inga motioner inlämnade.

9. Val av ordförande

Karin Boström valdes till ny ledamot och ordförande för 2 år.

10. Val av övriga styrelseledamöter och suppleanter

Eva Gebelius omvaldes som ledamot för 2 år. Ewa Soldemark och Mats Ahlberg nyvaldes som styrelseledamöter, Ewa Soldemark för 2 år och Mats Ahlberg för 1 år.

Maria Mellberg och Hans Dalered nyvaldes båda som styrelsesuppleanter för två år.

11. Val av revisorer och revisorssuppleant

Till revisorer omvaldes Lennart Karlsson och som revisorssuppleant Sara Bråtman, Hans Severinsson nyvaldes som revisor, samtliga på ett år.

12. Val av valberedning

Till valberedning omvaldes Britt-Marie Ohlsson, Henrik Paulsen, och Jan-Ove Tannsjö.

13. Övriga frågor

Hans Severinsson redogjorde för behovet av bemanning under hembygdsgårdens öppethållande och andra uppgifter inom föreningen. Henrik Paulsen framförde en eloge till styrelsens för väl utfört arbete.

14. Mötets avslutande

Ordföranden tackade för visat intresse och avslutade mötet kl. 17.30

Vid protokollet	Justeras	Justeras
.....
Anita Strandgård	Hans Severinsson	Eva Gebelius
2018-04-08	2018-04-08	2018-04-23

Justeras

.....

Mikael Lindström

2018-05-07

Vår- och sommaraktiviteter

Här är en resumé över årets aktiviteter hittills.

Årsmötet 7 april

Årsmötesprotokollet finns på annan plats i tidningen. Mötet var välbesökt och livligt. Valberedningen hade även i år en tuff uppgift, som den löste galant. Karin Boström återkom som ordförande efter fyra års uppehåll, efter att Hans Severinson avsåg sig omval. Paret Eva Soldemark och Mats Lösningen åtog sig kassörspost respektive hemsida och kommunikation. Efter att mötesförhandlingarna avslutats fick deltagarna en god och trevlig middag.

Hembygdsgårdsöppet 29 april

Årets första öppethållande, med bl a generalrepetition av valborgsångerna.

Valborgsmässoafton 30 april

Hyfsat väder och ganska mycket folk. Minst 50 barn, av antalet fiskdammspåsar att döma. Dragspelsmusik och traditionell allsång. Bilden visar något frusna deltagare, inför braständningen till höger om synfältet. Som bekant förbättrades vädret radikalt kommande dagar, veckor och månader.

Torpvandring 12 maj

I underbart väder vandrade ett tappert gäng modiga 7,5 km i Brevikskogarna, och fick uppleva många av dess torp och lämningar efter torp.

Rastplatsen vid Finntorpet.

Torpet Lilla Klippan, snart ett minne blott.

Skolmuseet 24 maj

Några medlemmar kunde efter genomgång av museet i Ekedalsskolan i Gustavsberg rädda ett antal föremål från att förloras för alltid, eftersom museet skulle tömmas ett par veckor senare. Föremålen har under sommaren fått ny placering i skoldelen av vårt museum. Bland annat en ny kateder med tidstypiskt klädda dockor föreställande lärarinna och skolpojke, en skolorgel och en avbruten (!) pekpinne. Ett stort antal bilder från museet är inlagda i vår bildsamling på Kollektivt Kulturarv.

*Bild från Ekedalsskolans museum, som nu inte längre finns.
Lärarinnan är nu i vårt museum.*

Nationaldagen 6 juni

Inför nationaldagsfirandet fälldes hembygdsgårdens flaggstång för rengöring och byte av flagglina och vimpel. Därefter flagghissning och påföljande allsång, samt som vanligt loppis, servering och museum.

Strömmadagen 24 juni

Strömmadagen inföll i år dagen efter midsommardagen. Värmdö församling höll en fin gudstjänst med sång och musik. När den var färdig öppnades hembygdsgården för kaffe, loppis och museibesök.

Gudstjänst uppe på tunet vid muséet.

Hembygdens dag 5 augusti

På Hembygdens Dag ligger av tradition fokus på hantverk och handarbete. Våra samlingar i museet innehåller en stor mängd redskap och föremål av den karaktären. Ullspinning pågick i två spinnrockar. Och dessutom som vanligt loppis och servering, vid sommarens höjdpunkt.

Vägen till Fågelbrolandet

Av Hans Severinson

Bron över Strömma Kanal leder till Fågelbrolandet. Stavsnäsvägen, länsväg 222 från Ålstäket till Stavsnäs, ska vi titta närmare på i den här artikeln.

Omslagsbilden, ett utsnitt av en karta från 1690-talet, visar inga vägar. Alla bebyggda områden låg då vid sjön. Även Fågelbro och Brevik låg i skyddade vikar, som nu sedan länge är borta på grund av landhöjningen. All trafik med gods, folk och fä skedde med båt, och vintertid över isen. Väg behövdes bara från tegen till ladan, för att med Bruntes hjälp bärga hö och skörd.

Med några kartor ur Strömma Hembygdsförenings arkiv framgår hur vägnätet växt fram. Karta 1 nedan visar nuläget, ur Värmdö Kommuns utmärkta karta, som kan nås på karta.varmdo.se/spatialmap/ I webbversion är den mycket detaljrik.

Karta 1

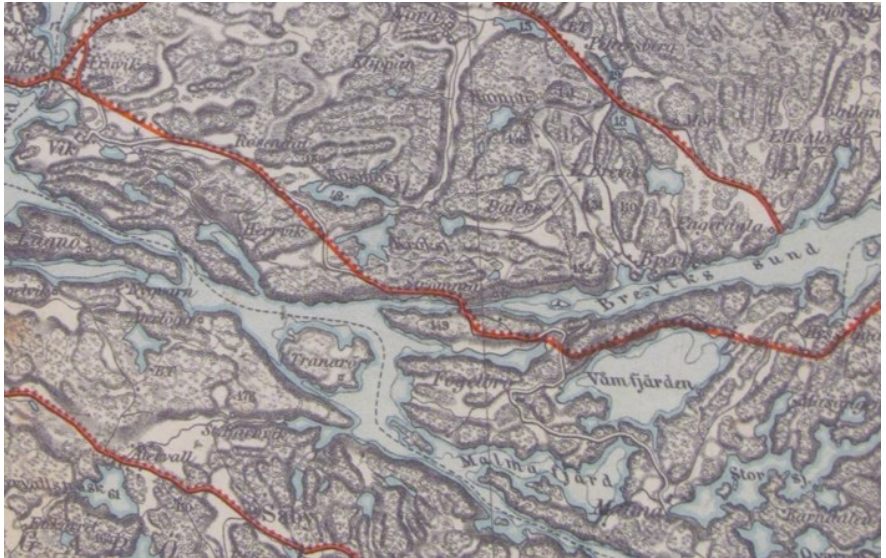

Karta 2 visar del av den litografiska kartan i skala 1:100 000 från 1875

Karta 3 visar västra delen av litografiska kartan i skala 1:50 000 från 1903

Karta 4 visar östra delen, från samma karta som föregående.

Karta 5

Karta 5 visar vägsträckningar omkring 1930, ur kartboken Stockholm N-S-V-O från 1934.

Karta 6

Karta 6 visar del av den litografiska kartan i skala 1:100 000 med revidering till år 1935, när vägen till Stavsnäs var klar.

Karta 7 är hämtad från ett kontrakt mellan ägarna av Fågelbro och Brevik, från 1936.

Vad kan vi nu utläsa ur dessa kartor? Långt in på 1900-talet var behovet av landsvägstransporter ut till våra trakter litet, sjövägen var snabbare och säkrare. Före Skurubrons tillkomst började skärgården med Ormingelandet och Hargsö. Från Ektorps kunde man komma dit med färja fram till 1830, då en första öppningsbar flottbro togs i bruk. Det var först med tillkomsten av Skurubron i oktober 1915 som trafiken tog fart. Invigningen stod kung Gustav V för. Samma dag färdades han med bil till Fågelbro för jakt. Under bronns byggtid rustades vägnätet inom Boo och Värmdö. Värmdös första taxi var från 1916, av märket Darraco. Busstrafik till Björknäs och Gustavsberg startade 1920. Först 1931 utökades trafiken till Fagerdala och Strömma, och 1934 vidare till Stavsnäs. Då, äntligen, en asfalterad väg av året-runt-standard!

När fick vägsträckningarna sitt nuvarande läge, och var låg vägen tidigare? Dessa frågor besvaras härnedan för de olika delarna av vägen, och illustreras med några bilder av hur de gamla vägarna ser ut idag. I några fall är spåren och kartorna så diffusa att det blir fråga om kvalificerade gissningar.

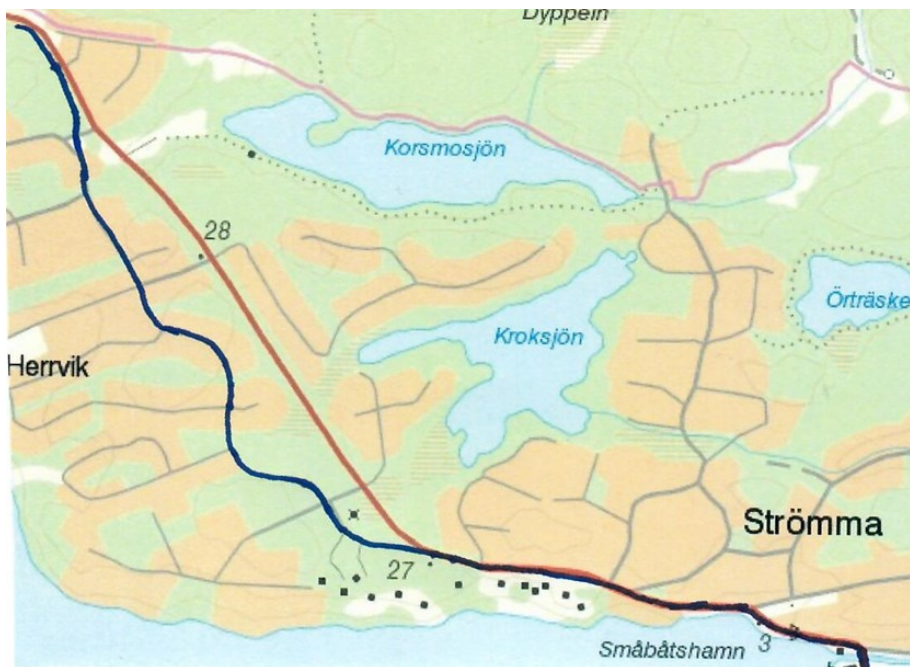
Sträckan Ålstäket–Herrviksvägen

Avfarten från nuvarande Skärgårdsvägen låg ungefär som idag, fast utan rondell. Sträckningen var dock justerad med hänsyn till den planerade järnvägssträckan, för vilken det hann göras en hel del sprängningsarbeten innan projektet lades ner. En stationsbyggnad hann man också bygga ner mot Grisslingebadet. Huset brann ner tidigare i år. Vägsträckan lades om rejält 1931. Tidigare sträckning gick i en tvär vändning ner till Viks Gårds ladugård, och därefter över den nuvarande golfbanan förbi Kvarntorpet och dess kvarn, som det nu bara finns bilder av (se vår skrift nr 95). Längs ”Sångsvanskärret” till Herrviksavfarten var läget nära det nuvarande. Fram till sent 1960-tal gick en väg från nuvarande avfarten vid Hagaberg upp till Viks Skola och vidare ut till Skärgårdsvägen,

en populär smitväg förbi köerna vid Ålstäkskorsningen, som redan då kunde vara långa. Efter millennieskiftet år 2000 påbörjas arbetet med en parallell gång- och cykelväg, som nu är genomfört fram till Fågelbroavfarten, och även längs avsticket till Stavsns. Resterande etapper är planerade men inte tidsbestämda.

Sträckan Herrviksvägen–Strömma Kanal

Vid den stora omdragningen 1931 rätades den tidigare krokiga vägen förbi Herrvik ut. Den gamla sträckningen syns som en stig i vägkröken ungefär där hastighetsbegränsningen 50 km/h börjar. Fortsättningen på denna stig blir därefter en ny parallellgata, Fiskarvägen, i samband med att Herrviks gård rivs och ersätts med småhusomtomter. Under 1990-talet görs en säkerhetsmässig uppdatering, där klippor alltför nära vägen sprängs bort. Fortsatta etapper av gång- och cykelvägen anläggs i makligt tempo, samordnat med en ny huvudvattenledning.

Sträckan Strömma Kanal–Didriksdal

Bron över Strömma Kanal var fram till 1928 en handmanövrerad svängbro. Den ersattes av en handmanövrerad klaffbro, som elektrifierades tio år senare, och renoverades 1978. Under renoveringen fanns en parallell militärbron. Under 1960-talet fanns planer på att ersätta kanalbron med en högbro över Dalholmen, som lyckligtvis aldrig blev verklighet. (tänk Dig en spegelbild av Djuröbron här...) Den nuvarande bron invigdes 1999. Mer detaljer om bron över Strömma Kanal finns i vårt arkiv. Fram till 1934 gick vägen genom Strömma längs nuvarande Gamla Fågelbrovägen och Alrotsvägen och därefter i ett något nordligare läge förbi Norrvikstorpet. Från Alrotsvägen till Augustendal har på senare år en gång- och cykelväg anlagts, under vilken huvudledningen för vatten till Älvsala och Stavsås är förlagd.

Före 1934 fanns ingen väg längs Brevikssundet. Enligt 1903 års karta gick vägen istället från krönet där en infartsparkering nyligen byggts, i samma läge som nuvarande Fågelbrovägen fram till Iskällarvägen, och därefter längs Våmfjärdens strand fram förbi Stenskedet till Didriksdal. Enligt 1930 års karta hade den vägen tappat i

betydelse, och huvudvägen var istället ritad förbi Fågelbros allé (nu golfbana) och sedan på södra sidan om Våmfjärden, över Vindbron och till Malma Gård. Vägen längs nuvarande golfbanan finns fortfarande kvar, liksom Vindbron för lättare fordon. Från Malma till Didriksdal hade vägen delvis en annan sträckning, som bl a strök förbi Dalhugget.

År 1934 blev den nya vägen längs Brevikssundet klar, vilket möjliggjorde tyngre trafik och bussar ända ut till Stavsnäs. Den är än idag i nära ursprungligt skick.

Sträckan Didriksdal–Barnvik–Stavsnäs

Till Djurö kom man med färja fram till 1960, när Djuröbron stod klar. Den gamla vägen är idag delvis synlig som lokalvägar, bl a Bremervägen i Hasselmara och Stavsnäs Byväg. Från Barnvik till Stavsnäs var vägen svårframkomlig för annat än hästekipage. Från jubileumsskriften för Barnviks Vägsamfällighet 1983 kan läsas att bilar ofta körde fast vid den sanka passagen vid Hovnorssjöns utlopp. Även från Didriksdal till Barnvik var vägen tidvis svårframkomlig med bil. Ett alternativ vintertid var att köra via Fagerdala, som fått ny väg 1931, och över isen till Barnvik. Även efter att den nya vägen till Stavsnäs blev klar förekom trafik på den gamla vägen. För att hindra det byggde en arg tomtägare helt framt sitt garage mitt på vägen. Därefter fick Barnviksborna köra runt.

Om länsvägens skick i nuläget

Från Trafikverket har vi fått del av en inventering som gjordes 1996, som ett underlag för en upprustning i samband med byggandet av en ny Strömmabro. Den största bristen ansågs vägbredden och avsaknaden av gång- och cykelväg vara. Vägbredden var 5,5–7 m, medan minimåttet var 6,3 m på 50-sträcka och 7 m på 70-sträcka, där det finns separat gång- och cykelväg. Sedan dess har en del säkerhetsbefrämjande åtgärder vidtagits och en gång- och cykelväg anlagts en del av sträckan. Frånsett det är vägen i princip oförändrad efter 86 år.

Bild 1. Vid Våmfjärden

Bild 2. Gamla infarten till Didriksdal, förr genomfartsväg

Bild 3. Hagen vid avfarten till Malma Lantbruk

Bild 4. Bremervägens fortsättning mot Stavsnäsvägen vid Hässelmarå

*Bild 5. Här tog det stopp i Barnvik.
Foto Mats Ahlberg.*

Källor:

- 1. Hembygdsgårdens samling av gamla kartor*
- 2. Barnviks Vägsamfällighets jubileumsskrift 1983, från museets samlingar*
- 3. Trafikverkets inventering 1996*
- 4. Kontroll i fält av Hans och Agneta Severinson i augusti 2018 (omfattar dock inte sträckningar på nuvarande tomtmark). Se bild 1–4.*

Fiskköparnas bortglömda nätverk

Handeln med levande fisk i Stockholm och i skärgårdarna

Av Lars G Soldéus

Det är väl känt att skärgårdsbefolkningen förr i tiden använde skötbåtar, storbåtar, sandkilar, galeaser och vedjakter för att segla sina produkter till försäljning i Stockholm och hem igen med salt och andra varor från storstaden. En annan mer okänd verksamhet bedrevs under mer än tre sekel av de Stockholms borgare och skärgårdsbönder, som seglade segelsumpar med levande fisk till Stockholm för försäljning. I de gamla arkiven kallas de sumpseglande stockholmsborgarna för fiskköpare och skärgårdsbönderna för sumpskeppare.

Fiskköpareämbetet

Från 1500-talets början transporterade oorganiserade sumpfiskare levande fisk till Stockholm. Staden växte och myndigheterna såg skäl till att organisera handeln. År 1636 bildades Stockholms Fiskköpareämbete, som fick monopol på att köpa levande fisk från skärgårdsbefolkningen. Ämbetsbröderna, som samtliga var borgare i Stockholm, använde stora seglande sumpar för sina inköpsresor. Ämbetsbröderna var som mest cirka 60 till antalet och varje ämbetsbroder fick segla två s.k. resesumpar.

*JEHU är en rekonstruktion av en av de typer av segelsumpar som seglades av Stockholms fiskköpare. JEHU seglas av medlemmar från Ålands skötbåtsför-
ening. Foto Lars G Soldéus.*

Fiskförsäljningen i Stockholm

Försäljningen av levande fisk till Stockholms invånare fick på den tiden endast ske vid de två Fiskaretorg som låg vid Söderström och Norrström. Medan Ämbetsbröderna och deras drängar ägnade sig åt inköpsverksamheten ansvarade deras hustrur och pigor för försäljningen i Stockholm. Fiskköparna hade fram till 1847 monopol på försäljningen till stockholmarna.

Fiskköparnas segelsumpar

Fiskköparnas segelsumpar hade ett karakteristiskt lågt vattenfyllt akterparti där fisken förvarades levande under transporter till huvudstaden. Framför fiskhållet fanns en sittbrunn och en kajuta.

De tidiga fiskköparsumparna hade råsegelrigg med ett rektangulärt segel. De var lätta att ro och årorna låg alltid beredda på kajutaket. Fiskköparna hade alltid press på sig att komma fort fram med den levande fisken och anpassade därför gaffelriggen i en variant för sumparna, den s.k. sumpriggen. När man även gjorde skroven mer djupgående och med större deplacement fick sumparna bättre krysegenskaper. Resultatet blev en farkost med stora fartresurser, som hade en lastförmåga på cirka två ton levande fisk.

Varje fiskköparens hushåll hade två stora resesumpar där husbonden var skeppare på den största, som var cirka 13 meter lång och den mest kvalificerade fiskköpardrängen var skeppare på den andra, som var cirka nio meter lång. Dessutom hade varje resesump en roddsump som släpjolle, som kunde användas för inköpen.

Handeln i skärgårdarna

Fiskköpareämbetet etablerade cirka 140 hamnställen i skärgårdarna från Mönsterås till Roslagen, över hela Ålands och Åbolands skärgårdar bort till Ekenäs och ända upp i Svenska Österbotten.

Modeller av den större och mindre resesumpen. Skrovet på den större är ca 13 m eller 45 fot långt och på den mindre ca 9 m eller 30 fot. Båda är riggade med sumprigg, d.v.s. gaffelstorsegel, råtoppssegel samt fock och klyvare. Foto Lars G Soldéus.

Fiskköparna delade in året i tre säsonger. Under vår- och höstsäsongen pendlade fiskköparnas segelsumpar i ur och skur, i stiltje eller storm, fram och tillbaka mellan huvudstaden och hamnställena. Varje hamnställe hade en hamnsten, som var en utpekad plats som t.ex. en brygga, en kobbe eller en sten. Den som först kom till hamnstenen fick fylla sitt fiskhåll med fisk före de övriga fiskköparna, vilket kallades för att få första bördén.

Under sommarsäsongen fanns det inte någon fjällfisk att köpa i byarna, eftersom skärgårdsborna då var vid utskären och fiskade strömning. Ämbetet hade bestämt att under denna period, som kallades sommarvilan, skulle de stora segelsumparna vara uppdragna på land för underhåll. Besättningarna fick istället använda roddsumparna med vilka de seglade runt i Stockholms närhet, t.ex. till särskilda hamnställen runt Ingarö, Värmdö och i resten av Roslagen och Södertörn.

När en segelsump var fylld gällde det att så fort som möjligt segla hem fisken till Stockholm och få den såld. Fisken som förvarades i fiskhället på roddsumparna och resesumparna krävde snabb transport för att vara i gott skick vid ankomsten till huvudstaden. Färden tillbaka till Stockholm gick antingen förbi Vaxholm eller genom Strömma kanal, Baggenstäket och Skurusundet till Stockholms fiskaretorg. Där lämnade fiskköparna sin fisk till fruarna och pigorna som ansvarade för försäljningen vid fiskaretorgen.

Fiskköparnas handel avsåg enbart levande fjällfisk och torsk. Roslagen och Södertörn var rikt på fisk och blev följaktligen ett viktigt område för fiskköparna. Fiskköpareämbetet pekade ut cirka 35 hamnställen i Roslagen och Södertörn och till vart och ett av dessa knöts mellan fem och tio byar och gårdar där det fanns många skärgårdsbor, som fiskköparna kunde köpa levande fisk av. Man valde gärna ställen där det också fanns möjlighet att få lagad mat och dryck, vilket ofta innebar närhet till en krog. Utöver dessa 35 hamnställen utpekades roddsumparnas hamnställen som de använde under sommarvilan.

År 1847 infördes näringsfrihet i Sverige och därmed försvann kravet på att fiskköparna skulle vara borgare i Stockholm. Efter näringsfrihetens införande etablerade sig många fiskköpare ute i skärgårdarna och seglade därifrån levande fisk till Stockholm. På Möja etablerade sig många fiskköpare men även på andra större öar som t.ex. i Stora Nassa. Många av fiskköparna hade sitt ursprung och sin släkt på andra sidan Ålands hav.

Allmogesumpar och sumpskeppare

Skärgårdsbönderna i Åland och Åbolands skärgårdar började bygga liknande sumpar, som fiskköparna hade. Dessa kom att kallas för allmogesumpar eller bondsumpar. Skepparna på allmogesumparna kallades av myndigheterna för sumpskeppare. Med allmogesumparna kunde man segla skärgårdsbyarnas egenproducerade varor och

även ta med egen levande fisk till Stockholm för försäljning. Allmogesumparna hade ett fiskhåll i aktern, men även ett torrlastrum placerat mitt i skrovet. Kajutan var placerad framför torrlastrummet, vilket blev framför masten.

Från mitten på 1800-talet då näringsfriheten hade införts i Sverige konkurrerade svenskar, ålänningar och åbolänningar om att köpa den levande fisken från skärgårdsbönderna. Fisken kunde de också sälja helt fritt vid den då enda kvarvarande Fiskarehamnen i Stockholm som låg vid Slussen.

Vill ni läsa mera?

Ovanstående är ett kortare utdrag ur författarens böcker:

- *Fiskköpare, sumpskeppare och deras seglande sumpar. Handeln med levande fisk i Stockholm och i skärgårdarna.*
- *Fiskköpare möter fiskare - från Rådmansö till Mönsterås.*
- *Fiskköpare och sumpskeppare i Ålands och Åbolands skärgårdar.*

Kontakta gärna författaren Lars G Soldéus på telefon 072-717 80 90.

Följ oss på

Facebook

Instagram

Strömma Hembygdsförening hänger med i den digitala utvecklingen!

Vi finns numera på sociala medier och ni är välkomna att följa oss på <https://www.facebook.com/stromma.hembygdsforening> och på Instagram [shf#stromma](https://www.instagram.com/shf#stromma).

Under hösten 2018 kommer Strömma Hembygdsförening lansera en ny hemsida som i skrivande stund håller på att utvecklas tillsammans med Sveriges Hembygdsförbund. Mer om detta kommer i nyhetsbrevet via e-post framöver. Tills vidare är den gamla kvar <https://www.hembygd.se/stromma>.

Har ni ny e-postadress eller har problem att få nyhetsbrevet så är ni välkomna att anmäla eller uppdatera oss om nya e-postadresser via vår hemsida eller så kontaktar ni Eva direkt på e.soldemark@gmail.com eller 072-534 36 25. Vi har mejladresser till ca 65 % men vill gärna ha möjlighet att nå alla digitalt.

*

Samlingslokal att hyra!

Vill Du anordna fest eller möte så finns vår samlingslokal att tillgå i Backstugan. Den är utrustad med all nödvändig köksutrustning för 35 personer.

Söndag–Torsdag 400 kr/dag

Fredag & Lördag 700 kr/dag

Kontakt för information och bokning:

Eva Gebelius, 070-536 59 81
evagebelius@gmail.com

// När min son Liam gick sista året i grundskolan fick han i uppgift, på hemkunskapen, att intervjua en äldre person om hur det var förr. Han valde morfar! Nu har jag fått tillåtelse av både Liam och min far att publicera intervjun här i Strömma Hembygdsförenings tidskrift.

En intervju som ger oss en inblick i svunna tiders Strömma...
...helt oredigerad.

/Maria Mellberg //

Intervju

Morfars uppväxt

Min morfar heter Olle Ohlsson och föddes 28 juni 1931. Han bodde de första halvåret i ett hus på Malma Gård, invid Storsjön. Sedan

flyttade dom till Strömma. Huset på Lärkstigen hade hans far byggt och bestod av två rum och kök. Barnen sov tillsammans i ett rum och föräldrarna sov i köket. Senare byggde hans far till två rum på vinden och då fick morfar ett eget rum. Han bodde i Strömma under hela sin barndom tillsammans med sina föräldrar och tre systrar. Hans mor var hemmafru och hans far arbetade med att bygga bostäder till dom som kom för att arbeta på porslinsfabriken i Gustavsberg.

Han började i skolan 1938. Han gick i Fågelbro skola, vilket var en B2 skola som var en skolform där man undervisa flera klasser på samma gång. Morfar berättar att dom första klasserna var väldigt lugna men när man kom upp till de högre klasserna var det anorlunda, men det var alltid mycket hård disciplin. Skolan började

Liam och hans morfar Olle.

strax efter 8 och slutade oftast vid 3. Vägen hem från skolan var farlig, det gällde att skynda sig. Pojkar i de äldre klasserna var inte att leka med så det gällde att se till att antingen komma före dom eller hålla ögonen öppna. Morfar var ofta hos sin mormor och morfar, som bodde i Dalhugget vid Malma. Dit var det kortare väg från skolan och han sov ofta över i en så kallad ”bockasäng”. Alltså en säng som var byggd av två sågbockar med långa stavar. Mellan stavar hängde säckväv med en kapockmadrass i. Det var en madrass som var fylld av rivna trasor. När morfar inte gick i skolan brukade han hjälpa en torpare där han bodde med hans skörd. Han tog också hand om torparens hästar som var lånade från försvaret, då det inte var krig. Han säger att han vid ett tillfälle försökte rida på en av dom, vilket slutade med att hästen slängde av honom. När han inte hade arbetssysslor brukade han leka i skogen och byggde stora kojor tillsammans med fyra, fem killar. En av killarna var en av de äldre mobbarna, vilket gjorde honom till ledaren.

1945 slutade morfar i skolan och började jobba direkt. Först jobbade han i Strömma handel som springpojke och fick sedan börja jobba bakom disken för att serva kunderna. När han kände att han inte längre kunde komma överens med familjen som ägde Strömma Handel slutade han och började jobba hos butikens granne som drev en elfirma. Han började jobba på stört. 1953 gjorde morfar lumpen och flyttade då hemifrån. Efter mönstringen blev han skickad till luftvärnet och där skötte han eldledningsradarn vilket skulle hjälpa kanonerna att träffa sina mål.

Matvanor

Jag frågade morfar hur vardagsmaten var.

Han svarade att det inte är så lätt att svara på, men att man mest åt husmanskost. 1939 startade andra världskriget, förklarar morfar. Han förklarar sedan att detta ledde till att man var tvungen att bli

mer och mer självförsörjande. Han och hans familj födde upp grisar och höns, men mest kaniner. Hans far slaktade en kanin varje vecka. Förutom det åt man korv och potatis. Massor av potatis, förklarar morfar. 300 kilo potatis köpte hans far på hösten och det skulle räcka hela vintern. Han är glad att hans mor kunde göra goda såser till maten som annars skulle ha varit ganska primitiv.

– Var det någonsin ont om mat? frågar jag.

Morfar förklarar att efter det att kriget bröt ut fick man av staten livsmedelskuponger som man fick byta mot mat. Han säger också att det var viktigt att hushålla med dom så att de räckte, för när t.ex. köttkupongerna tog slut kunde man inte köpa mer kött, men hans far brukade köpa kött från gårdarna i området vilket gjorde att han undvek att använda dessa kuponger. Det var ju inte helt lagligt att köpa kött på det sättet, så för att ingen skulle upptäcka honom brukade hans far gå ut under natten. Morfar berättar att hans far kunde ta sig genom skogen även om det var beckmörkt. En gång kom han hem med en hel kalv från en gård i Nora, som låg tvärs över skogen. Det hans far gjorde var ju svarta börs affärer vilket kanske inte var helt rätt, men han är ändå glad att familjen kunde hålla sig med ganska bra mat även om det var krigstid.

Jag frågar morfar om man åt mycket fisk?

– Jo, Jo, svarar han. Han förklarar att under den tiden var lagarna om fiske ganska fria. Det fanns så mycket fisk att ingen behövde känna att man tog någon annans fisk om man fiskade på deras vatten. På vintrarna satte man ut saxar under isen i insjöarna, vilket gav mycket gädda. Idag tycker man att insjögädda inte är så värst gott, säger morfar, men när jag var liten tyckte jag att det var okej. Förutom gädda brukade man, på vintern, gå ut på isen och rycka strömming.

Jag frågar om man åt något speciellt när det t.ex. var någon som fyllde år?

Morfar berättar att hans mor brukade baka tårter vid speciella tillfällen, som när någon fyllde jämt. Han säger att det var inget man ville gå miste om även om det var krig. Det var alltid gräddtårter eftersom grädde och mjölk var något som var lätt att få tag i från gårdarna i närområdet. Man fick mjölken i treliters flaskor och när den var slut ställde man flaskan vid Västerängen, cirka 200 meter från morfars hem, och nästa dag var den full. Morfar berättar också att man brukade sätta filbunkar vilka man kunde skumma av grädden ifrån och äta med socker och det tyckte morfar var jättegott!

Vad åt man i skolan? frågar jag.

Morfar berättar att man inte fick någon mat i skolan som man får idag. Det man fick var ett glas mjölk och sedan fick man mackor hemifrån. Lite senare under morfars skolgång fick man lingon till mjölken.

– Hur förvarade man maten? frågar jag morfar.

Han svarade att praktiskt taget alla hade en matkällare där man förvarade framförallt potatis, men också andra varor. Den mat som inte förvarades i matkällaren hade man i skafferiet. Man hade inga kylskåp vilket gjorde att man fick planera matlagningen så att maten inte skulle bli förstörd. Man drack nästan alltid vatten, berättar morfar, men det fanns också något som kallades för svagdricka och det kunde man köpa från en bil som körde runt i området likt dagens hemglassbil. Detta köpte man dock bara när man hade lite pengar över.

Jag frågar också om man brukade äta godis.

Morfar säger att det var ytterst sällan, men när man ibland fick tag i pengar kunde man gå till affären och köpa en 5 öres kola. Dessutom hade brovakten vid Strömma en kiosk där man kunde köpa glass.

Jag frågar om man brukade plocka svamp och bär i skogen.

Morfar berättar att det var något som man absolut gjorde. Mycket svamp men mest lingon och blåbär vilket man gjorde sylt på.

Jag frågar om man brukade äta sjöfågel?

Morfar svarar att man inte gjorde det i området där han bodde. Mest på grund av att man behövde jaktlicens för att kunna skaffa gevär. Han berättar att hans far tyckte att detta var nonsens och att han skaffade ett gevär ändå, dels för att kunna skjuta kaninerna som de födde upp och dels för att jaga vilt. Hare och älg var något hans far brukade jaga. Vid ett tillfälle när hans far och morbror skulle skjuta älg fick dom inte död på älgen utan älgen sprang iväg och dog på grannens mark. Detta var pinsamt för enligt lag var det då grannens ansvar att ta hand om älgen.

– Frukt, frågar jag. Hände det någon gång att du åt exotisk frukt under din barndom?

Morfar berättar att han endast en gång fick äta en exotisk frukt under sin barndom och detta var efter kriget. Då hade det kommit en båt till Göteborg full med bananer. Alla i Sverige ville ha bananer, säger morfar. För övrigt så hade dom ganska mycket frukt i trädgården så som äpplen och päron. Dessutom hade han en morbror som var biodlare och morfar fick hjälpa till att ta hand om honungen.

– Vad var det godaste du visste som barn?

– Ja nu måste jag tänka efter, svarar morfar. Det fanns en del som jag verkligen tyckte var väldigt gott. Det jag tyckte var allra godast, som barn, var raggmunk och när min mor lagade till kanin.

Jag frågar vad som var äckligast?

Morfar svarar utan att tveka, -Köttsocker! och skrattar till. Köttsockerpan var gjord på köttbuljong och innehöll grönsaker och vetedeg. Morfar berättar att när man visste att det var köttsocker så var hela dagen förstörd.

Egna reflektioner

Skillnaden ifrån när min morfar var liten och hur vi lever och äter idag är enorm. Vilken mat man åt när morfar var liten berodde på vad som var tillgängligt i området. Allt man åt var antingen uppfött eller odlat i närområdet. I dagens samhälle avgör inte det område du bor i hur du äter. Mycket av det man äter kommer inte ens från Sverige. Hur enkelt det är att få tag i mat är också annorlunda. När morfar var liten var det inte bara att gå ner till en ICA-affär och skaffa mat. Man fick planera och jobba för att kunna överleva. Tanken på att det kanske inte skulle finnas någon mat imorgon är otänkbar i dagens samhälle. Morfar säger att man alltid åt potatis till allt. Variationen i mat som finns i dagens samhälle är enorm. Du kan gå en hel månad utan att äta samma rätt en enda gång. Globaliseringen i dagens samhälle är enorm och möjligheten till att kunna transportera varor långa sträckor under kort tid är en av de stora anledningarna till skillnaden från nu och då. Detta kommer bara att växa med tiden. Tillsammans med att transporten blir snabbare, billigare och energisnålare kommer gränserna för var din mat kommer ifrån helt att suddas ut. Är detta positivt eller negativt? Hur man gjorde när min morfar var liten är självklart miljövänligare. Hur man då födde upp djur och odlade i hans omgivning hade inga påverkan på miljön, men utbudet blev självklart mindre. I hälsoaspekt är en globalisering positiv. I dagens samhälle är det enklare att kunna få i sej det man behöver för att kunna ha ett hälsosamt liv tack vare det stora utbudet. När min morfar var liten var det förmodligen många vitaminer osv han inte fick i sig på grund av det låga utbudet. För ekonomin är dagens samhälle också bättre. Tack vare det stora utbudet och med det en stor konkurrens blir mat billigare och billigare. När min morfar var liten var det endast en butik och några bondgårdar som man kunde köpa mat ifrån. Detta gjorde maten i jämförelse dyrare än idag. Dagens samhälle är mycket bekvämare, men på bekostnad av miljön.

Källor: Ohlsson, Olle (intervju) 7/4-2016

B

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

AVS: Strömma Hembygdsförening, G:a Fågelbrovägen 1, 139 60 Värmdö

Fredblads Fastighetsbyrå

Er mäklare på Värmdölandet

AV FASTIGHETSMÄKLARINSPEKTIONEN REGISTRERAD FASTIGHETSMÄKLARE
MEDLEM AV FASTIGHETSMÄKLARFÖRBUNDET

AUKTORISERAD FASTIGHETSMÄKLARE – 35 ÅRS ERFARENHET – ER TRYGGHET/GARANTI

SÄLJTANKAR? DET LÖNAR SIG ATT ANLITA OSS.

KOSTNADSFRI RÅDGIVNING - VÄRDERING – BESÖK

Vi är er fastighetsmäklare/specialist på VÄRMDÖ sedan 35 år tillbaka. Vi kan ert område mycket väl och vi har sålt många villor – fritidshus – tomter – sjölägen i ert område genom åren med mycket gott resultat och många nöjda säljare och köpare.

Ni får hela upplägget hos oss dvs från intag, proffsfotografering, planskisser, annonsering m.m. till hjälp med deklaration. Ni marknadsförs på HEMNET, BLOCKET, BOLI, HITTAHEM, lokalpress och i vårt spekulantregister med spekulanter/köpare.

Välkommen att kontakta oss för ett besök.

Vi önskar er en fortsatt trevlig dag.

Jag bor själv på Fågelbrolandet så jag kan Värmdö mycket väl.

Mvh Hans Fredblad 070-3162520 hans.fredblad@fredblads.se
Er lokala personliga mäklare på Värmdölandet.